

vsaki temeljni družbeni celici voditi razprava o najbolj pomembnih zadevah od federacije do lastnih interesov v organizaciji združenega dela ali krajevni skupnosti, tako postaja vse manj pomembno, ustvarjajo se razmere, da v razpravah vsakdo brani svoje interese in noče razumeti drugega, namesto da bi iskali neke skupne poti. Ob tem se kajpada zavedamo nevarnosti utvar, da bomo kdajkoli imeli popolnoma avtentične oziroma enotne interese v sistemu pluralizma interesov. Resnica pa je, da moramo imeti nekatere osnovne smeri skupnega razvoja. Pri iskanju je človek pripravljen kakšno malenkost, ki ni bistvena za perspektivo celotne družbe, preboleti, nikakor pa ne v nekih bistvenih točkah odstopati. Žal pa smo se preveč zakopali v svoje lastne utrdbe in se ocenjujemo prek časopisov itn., namesto da bi strnili vrste pri iskanju skupne perspektive.

Za sklep: nujno bi si bilo bolj prizadevati in dati več argumentacije, da bi razredno nacionalno vprašanje postavili na bolj čisto osnovo in s tem zmanjšali možnost za manipulacijo z delavskim in nacionalnim, ki v vsakem primeru koristi práv nasprotnikom našega političnega sistema.

Všeč mi je bila razprava tovarišice Lokarjeve. Kot delegati zvezne skupščine dobimo veliko stališč predsedstva CK ZK Jugoslavije. Moram reči, da so vsa ta stališča na videz zelo dobra. Toda ko se soočimo pri neposrednih razreševanjih družbenih vprašanj in iščemo osnovo za soglasje, pridejo ta stališča še vedno prav za enega in za drugega. To pomeni več natančnosti v stališčih. Očitno bo to vprašanje še vedno nerazrešeno in bo morala Zveza komunistov s svojim večjim angažiranjem prevzeti več odgovornosti za temeljito in natančno urejanje osnovnih smeri našega nadaljnjega razvoja na podlagi uveljavljanja delavskega interesa in povedati, kaj je enotno in kaj ne, kaj se uveljavlja v republiki in celo v krajevni skupnosti in kako bomo delali v federaciji.

MILAN BAŠKOVIČ

Ustavni temelji in razmerje sil

Teme današnjega posvetovanja niso nekaj novega – novo je to, da je treba znova posebej in poglobljeno razpravljati o samih temeljih naše družbene oziroma ustavne ureditve. To je značilno in hkrati zaskrbljujoče, kajti ta vprašanja so bila že davno in še posebno ob novi ustavi dovolj globoko in natančno proučena ter razrešena. Pri tem imam v mislih zlasti temeljni koncept jugoslovanske federacije od AVNOJ-a naprej, pojmovanje nacionalnega in razrednega ter skupnih interesov in medsebojnih odnosov pri njihovem uresničevanju.

Očitno prihaja v ospredje novo razmerje sil na podlagi posebnih interesov, ki so se izoblikovali oziroma se sproti oblikujejo v odvisnosti od konkretnega materialnega položaja v družbi in njenih posameznih delih. Razmerje sil se je toliko spremenilo, da se soočamo s številnimi povsem jasnimi in v glavnem skoraj neoviranimi napadi na osnovne prvine ustavno opredeljenega družbenega sistema. Prav zaradi tega se razprave čestokrat morajo vračati na začetek, ko se je treba znova lotevati sicer že davno razjasnjenih in ustavno rešenih temeljnih družbenih vprašanj.

V obnovljenih razpravah gre za različne težnje, ki pogosto nimajo nič skupnega z resnimi in odgovornimi prizadevanji za iskanje boljših poti in dograjevanje sistemskih rešitev in so daleč vstran od usmeritev in ciljev kritične analize delovanja političnega sistema socialističnega samoupravljanja.

Večina na novo odprtih razprav je povezanih zlasti z uresničevanjem vloge socialističnih republik in socialističnih avtonomnih pokrajin ter samoupravnega združenega dela pri uresničevanju skupnih interesov in v medsebojnih odnosih v Jugoslaviji.

V tem smislu je treba opozoriti na nekatera celovita področja oziroma sistemske celote, v katerih prihaja v zadnjem času do novih razprav in tudi nesporazumov:

- institucionalno organizirano uveljavljanje združenega dela na ravni federacije (udeležba v sestavi Skupščine SFRJ, vloga Gospodarske zbornice Jugoslavije);
- določanje skupnih interesov v Jugoslaviji, s težnjami, da se širi ustavno opredeljen okvir zlasti glede materialnih vprašanj ter izenačevanje skupnih interesov in posebnih občasnih težav, ki terjajo posebno solidarno reševanje;
- ekonomska funkcija naroda v odnosu do delovanja enotnega jugoslovanskega trga;
- narava in bistveni elementi enotnega trga ter mehanizmi za njegovo zagotavljanje (ekonomski oziroma centralno administrativni);
- opredelitev vsebine in okvira normativnih pooblastil organov federacije (različna tolmačenja sicer dokaj jasnih ustavnih določb s težnjami za širitev zveznih normativnih pristojnosti);
- način odločanja v organih federacije (soglasnost, sporazumevanje in dogovarjanje – večinsko preglasovanje);
- položaj velikih tehnološko enotnih sistemov z gledišča ekonomske zaokroženosti in enotnosti (planiranje, združevanje sredstev, cene itd.);
- oblikovanje objektivnih meril za določanje gospodarsko manj razvitih republik in avtonomnih pokrajin; sistemi pospeševanja njihovega razvoja ter vloga sklada oziroma združenega dela v neposrednih odnosih.

K ustavnim temeljem se pogosto vračamo tudi v razpravah ob nekaterih novih zveznih tako imenovanih »sistemskih zakonih«. Sicer gre večinoma za spremembe in dopolnitve obstoječe zakonske ureditve, ki naj bi izpopolnile in dogradile družbeno-ekonomski sistem, vendar se v pripravah in razpravah včasih pojavljajo rešitve, ki upravičeno vzbujajo dvome o njihovi ustavni utemeljenosti oziroma celo dokaj neprikrito izražajo prizadevanja, da se najpomembnejše, integralne zadeve združenega dela ne bi urejale samoupravno ob upoštevanju ustavnega položaja delavca v združenem delu, v družbeni reprodukciji in celotni družbi, temveč vse bolj s krepitvijo vloge administrativnih mehanizmov centralnih državnih, finančnih in drugih institucij. Spopadanje s takimi težnjami in prizadevanja za iskanje sprejemljivejših ustavno zasnovanih rešitev pa se včasih celo poskušata označiti kot delen materialen interes v škodo skupnosti, kot nerazumevanje za skupne interese in podobno. Očitno pa je, da so ob tem daleč najpomembnejši materialni interesi ne glede na ustavno opredeljene odnose in temelje; ta značilnost je tem bolj izrazita, čim bolj se zaostrejejo gospodarske težave – kar je sicer po svoje logično in razumljivo. V takih primerih se povsem praktično kaže, kako se ob pripravah pomembnih odločitev zanemarjata po eni strani položaj in vloga delavca v združenem delu, po drugi pa republik in avtonomnih pokrajin pri odgovornem in enakopravnem urejanju skupnih zadev v federaciji – s čimer je v povsem konkretnih rešitvah in postopkih okrnjena razredna in tudi nacionalna vsebina naše ustavne ureditve.

Glede na današnji referat, ki govori o vprašanju sporazumevanja in preglasovanja, bi rad dodal še nekaj svojih misli. Predvsem bi želel opozoriti, da iz temeljnih načel Ustave SFRJ (temeljna načela I., IV.), pa tudi iz izpeljave v kasnejših poglavjih ustave izhaja, da sta sporazumevanje in dogovarjanje poglobitvi in nezamenljivi način urejanja skupnih zadev v Jugoslaviji. Težnje, da se ta načela ne spoštujejo in da se poskuša čedalje več zadev razreševati večinsko, s preglasovanjem – so torej naperjene neposredno zoper temelje ustavne ureditve.

Razumljive so posamezne izboljšave načina odločanja, ki naj olajšajo reševanje posameznih vprašanj – vendar pa je nesprejemljiv širok in načelen napad na načela soglasja, sporazumevanja in dogovarjanja. Praksa pa kaže, da bi morali še marsikaj storiti za dejansko uvrstitev navedenih ustavnih načinov urejanja skupnih zadev oz. skupnih interesov. Predvsem je treba celovito, v okviru ustave in enotno utrditi skupne interese, ki se ne morejo poljubno in po trenutnih razmerah spreminjati in širiti. Poleg tega sporazumevanje in dogovarjanje terjata zelo natančna in skupaj sprejeta pravila, ki jih je nujno treba dosledno spoštovati. To pa ne velja le za Skupščino SFRJ, kjer so postopki sicer v glavnem urejeni, temveč še bolj za druga področja, kjer ustreznih pravil skorajda ni ali pa jih trenutni materialni interesi potiskajo vstran. Tako je skrajni čas, da se izoblikujejo ali dogradijo ustrezna pravila za sporazumevanje in dogovarjanje med republikami in avtonomnima

pokrajinama izven institucij federacije; v mehanizmu gospodarskih zbornic in v samem združenem delu, v bančnem sistemu itd. Z vsem tem bi se morda tudi okrepilo medsebojno zaupanje, ki je zdaj objektivno močno omajano in ne prispeva k utrjevanju in razvijanju medsebojnih odnosov.

BOGOMIL FERFILA

O nekaterih socio-ekonomskih vidikih federalizma

Federacija, federativni sistem naše družbe je najširši ekonomski, politični, socialni, kulturni itd. okvir, v katerem je treba zagotoviti takšno urejenost, povezanost odnosov in procesov, ki bodo omogočali obstoj in razvoj federacije kot kvalitete, ki pomeni več kot mehanični seštevek njenih podsistemov.

Posebnost ter obenem zahtevnost naše oblike federativne ureditve je velika nacionalna, jezikovna, ekonomska, kulturna, demografska raznovrstnost, pisanost njenih sestavnih delov – republik in avtonomnih pokrajin.

Ustavna reforma sedemdesetih let je uspešno začrtala procese avtonomnega, spontanega razvoja, izražanja federalnih enot (pa tudi vseh njihovih ožjih teritorialnih – občin KS in funkcionalnih – OZD sestavin). S tem je bilo zadoščeno sredobežnim težnjam vsakega dela, da v okviru celote uveljavi svoje posebnosti. Ni pa nam uspelo zagotoviti sistemsko in eksistenčno nujnih sredotežnih naravnosti, ki bi vsaj okvirno usmerjale aktivnost federalnih enot (pa tudi njihovih teritorialnih oziroma delovno-funkcionalnih subjektov), tako da bi delovala v funkciji celote ob upoštevanju in zadovoljevanju širših interesov kot zgolj lastnih.

Prevlada dezintegrativnih teženj ima glede na sistemsko raven opazovanja in preučevanja (federacija, republika, občina, krajevna skupnost kot ena linija ter panoga, grupacija, organizacija združenega dela kot druga linija) nekatere skupne točke, a tudi nekatera razhajanja.

Zanima nas predvsem republiška (nacionalna) raven opazovanja in problematiziranja.

Vzporedno z ustavnim, političnim, gospodarskim konstituiranjem republik in avtonomnih pokrajin so se tudi razmerja med njimi pričela kazati drugače, kar še posebej velja za ključne gospodarske odnose. Ena izmed tez, teorij, ki že dolga leta buri duhove na že itak razburkanem jugoslovanskem gospodarskem prostoru, je problem (ne)enakopravnih, (ne)izkoriščevalskih, (ne)pravičnih gospodarskih (dohodkovnih, vrednostnih) odnosov predvsem med razvitimi in nerazvitimi federalnimi enotami. Zanimivo je tudi to, da ga z različnih vidikov, pod različnimi preoblekami sporadično odpirajo in poudarjajo tako razvite kot nerazvite republike.

Teza, da ene republike izkoriščajo druge republike (razviti nerazvite oz. nasprotno), se povezuje z eno izmed naših temeljnih načel – s tezo, naj bi republike (kot sploh vsi subjekti naše družbe) prisvajale skladno s svojim delovnim prispevkom. Brez dvoma je bilo to načelo z ekonomskega vidika nekoliko nerodno postavljeno (in še bolj nerodno razumljeno).

Marx je načelo delitve po delu postavil za neblagovno, netržno socialistično gospodarstvo, kjer je delo vsakega producenta (in s tem njegov delež v distribuciji družbenega produkta) vnaprej priznано kot družbeno potrebno delo. V tržnem gospodarstvu (ki ga skušamo spet uveljaviti v naši družbi) pa je delo vsakega subjekta (posameznika, OZD, republike) družbeno priznано kot potrebno delo šele ex post, ko to presodi strog in pogosto nepravičen sodnik – trg s svojimi mehanizmi ponudbe in povpraševanja, konkurenca cen itd. Tudi v dobi računalnikov, sodobnih tehnologij, trg ne ostaja le najcenejši, marveč tudi »edini razpoložljivi mehanizem« (Aleksander Bajt) presojanja družbene potrebnosti dela (proizvodov) posameznih subjektov.